

Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools

journal homepage: <http://farplss.org>
doi: 10.33531/farplss.2019.6.10

ISSN 2313-7525

Non-formal medical education of adults in Ukraine

O. Voliarska

ORCID 0000-0002-6812-1154X

Bogomolets National Medical University, Ukraine

Article info

Received 30.09.2019

Accepted 30.12.2019

Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor of department of general and medical psychology of Bogomolets National Medical University, Ukraine

Волярська, О.С. (2019). Неформальна медична освіта дорослих в Україні. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 36 (6), 74–78.

Voliarska, O.S. (2019). Non-formal medical education of adults in Ukraine. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools, 36 (6), 74–78.

The article is devoted to the analysis of theory and practice of adult education in Ukraine and the role of medical education and its structure. The author substantiates the urgency of adult education problems under modern socio-economic conditions in Ukraine.

The aim of the article is to analyze the features of the medical education in the non-formal education institutions and to highlight promising areas of its development in the structure of non-formal adult education in Ukraine.

The analysis of the priority areas for functioning of adult education centers in Ukraine as non-formal education institutions. The priority of informal adult education development has been grounded in Ukraine. It is emphasized that a developmental basis for regulatory and scientific-methodical components of adult non-formal education are comprehensive assessment, analysis of the thematic spectrum of adult learning needs and opportunities for their satisfaction, quality assessment, territorial and financial accessibility of different types of educational programs. Some aspects of adult education centers activity have been shown in the article. The attention is drawn to the necessity of expanding the circle of providers giving adult education services.

The authors gave an example of providing additional services to students of medical education institutions and to some categories of adults in Ukraine which are provided by representatives of medical societies and associations.

The promising areas of the development of medical education in the structure of non-formal adult education can be as follows: implementation of cultural and medical projects, popularization of educational ideas of different categories of adults in the field of health protection, making educational environment for adults in the medical institutions as providers of educational services in local communities. In the future, the authors, analyzing the experience of providers of non-formal adult education, consider the doctors' associations to play the dominant role in the adult education in Ukraine.

Key words: *adult population; medical education; lifelong education; adult non-formal education.*

Неформальна медична освіта дорослих в Україні

О.С. Волярська

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна

Стаття присвячена аналізу теорії і практики медичної просвіти дорослого населення в умовах неформальної освіти України. Обґрунтовано актуальність проблеми освіти дорослих у сучасних соціально-економічних вимірах. Проаналізовано пріоритетні напрями функціонування центрів освіти дорослих в Україні як закладів неформальної освіти. Наголошено на пріоритетності розвитку неформальної освіти дорослих в Україні. Визначено, що підґрунтя розробки нормативної і науково-методичної складових медичної просвіти дорослих складають комплексна оцінка, аналіз тематичного спектру освітніх потреб

Volume 36, Number 6, 2019

дорослих в сфері медицини, а також можливостей їх задоволення, оцінка якості, територіальної і фінансової доступності різних типів просвітницьких програм. Акцентовано увагу на необхідності розширення кола провайдерів медичних послуг з освіти дорослих. Охарактеризовано розвиток освіти дорослих у контексті реалізації міжнародних програм та виявлено перспективні тенденції у формуванні неформальної медичної освіти дорослих в Україні.

Ключові слова: доросле населення; медична освіта; освіта дорослих; неформальна освіта дорослих.

Вступ

Світовий досвід свідчить, що однією з закономірностей оновлення суспільства та продуктивного функціонування ринкової економіки є організація освіти на науковій основі, зростання пріоритету професійної підготовки у системі цінностей суспільства. Функціонування формальної та неформальної освіти дорослих об'єктивно пов'язане з самовдосконаленням особистості, яка має певний професійний і життєвий досвід.

З огляду на демографічну ситуацію в країні, важливим для України є вирішення проблеми залучення людей дорослого віку до освітнього процесу. Це зумовлено зміною форм соціального життя, швидкою застарілістю інформації, труднощами міжгенераційної взаємодії, потребою інтеграції людей поважного віку в сучасне суспільство, що в свою чергу зумовлює неперервність освіти, її вихід за вікові межі та забезпечує природне входження людей дорослого віку в новий етап життя та адаптацію до нього.

На початку минулого століття у багатьох країнах Європи здійснилося злиття різних медичних організацій у національні лікарські асоціації. В Україні на кінець 2019 р. нараховується 140 медичних асоціацій, громадських об'єднань, соціальних фондів, які здійснюють вагомий внесок у розбудову охорони здоров'я України, збереження і примноження традицій українських медиків, багаторічну науково-практичну, гуманітарну і просвітницьку діяльність. Представники цих асоціацій проводять пленуми, конференції, видають журнали, займаються громадською діяльністю і неформальною медичною освітою населення. У зв'язку з цим, набуває актуальності як неформальна освіта дорослих, так і окреслення неформальної медичної освіти для різних категорій дорослого населення в українських реаліях.

Теоретичні засади дослідження

У сучасній науковій літературі існують різні підходи до визначення неформальної освіти дорослих як педагогічної дефініції. Зокрема, таку освіту розглядають як форму освіти дорослих (О. Аніщенко, Л. Лук'янова, С. Прийма); як умову реалізації концепції неперервного навчання (Ю. Деркач, М. Лещенко); як синонім післядипломної освіти (Т. Кристопчук, С. Сисоєва). На нашу думку, така ситуація викликана інноваційністю власне поняття «неформальна освіта».

Так, С. Сисоєва зазначає, що «XXI століття ставить перед європейською освітою певні цілі, які повинні сприяти створенню єдиного європейського простору,

формуванню «європейської ментальності» та європейської громадянськості поряд із громадянськістю національною» [3, с. 265]. Авторка наголошує, що звернувшись до міжнародного досвіду щодо проблем розвитку неформальної освіти, варто визначити, що її пріоритетними напрямками є навчання впродовж життя, здоровий спосіб життя, інформаційні мережі.

Проблемам неформальної освіти дорослих як освітнього тренду XXI століття присвячено наукову працю О. Аніщенко, Л. Лук'янової, С. Прийма. Так науковці зазначають, що впродовж «двох останніх десятиліть освіта дорослих як складова навчання впродовж життя..., неперервної освіти є визначальною метою політики у сфері освіти розвинених країн на національному і міжнародному рівнях» [1, с. 3]. На думку вчених, для України актуальність неформальної освіти дорослого населення зумовлена такими чинниками, як: труднощі щодо адаптації дорослих до нових соціально-економічних умов, міграційні процеси і зростання безробіття, втрата кваліфікаційних характеристик дорослого населення та відсутність необхідних навичок в умовах конкуренції на ринку праці.

Аналіз світового й українського досвіду неформальної освіти для різних категорій дорослого населення засвідчує наявність широкого спектру освітніх послуг для дорослих, важливість їх значення для розвитку особистісного й професійного потенціалу громадян. Проте, таке розмаїття освітньої діяльності для дорослого населення в Україні, на жаль, не може бути схарактеризоване як цілісна освіта для дорослих, закономірно пов'язаних між собою елементів, оскільки всі заклади та установи існують розрізнено та об'єднані лише в рамках проектної діяльності на тимчасовій основі.

Узагальнення наукових праць з історії розвитку вищої медичної освіти в Україні за останні роки (Л. Клос, І. Круковська, І. Шапіро, А. Яворська) дозволяє констатувати, що українська медична освіта розвивалася лише як частина світової. У цьому контексті набуває актуальності потреба вивчення досвіду медичної освіти дорослого населення в закладах та установах неформальної освіти, які існують в Україні.

Виокремлення невирішених раніше аспектів

У працях вітчизняних науковців багато цінного, їхній критичний аналіз сприяє систематизації знань із проблем медичної освіти дорослого населення в Україні. Водночас необхідно зазначити, що автори лише частково звертали увагу на проблеми неформальної медичної освіти дорослого населення.

Незважаючи на широке коло досліджень в області неформальної освіти та позитивні зрушення, які відбуваються в законодавчому полі, перед провайдерами освітніх послуг продовжує існувати ряд проблем пов'язаних з відсутністю інформацією, яка б формувала у них чітке розуміння щодо освітніх потреб в сфері охорони здоров'я різних груп дорослого населення, визначенню причин, які заважають дорослим долучатися до освітнього процесу в умовах неформальної освіти.

У психолого-педагогічній літературі нині не виявлено праць, присвячених розгляду специфіки медичної освіти різних категорій дорослого населення в структурі неформальної освіти дорослих в Україні. Як наслідок залишаються недостатньо з'ясованими зміст, форми і методи психолого-педагогічного впливу на цей процес. Високо оцінюючи здобутки українських учених та освітян-практиків, слід зазначити, що у вітчизняній науці відсутні комплексні дослідження, які присвячені організації і впровадженню напрямів неформальної медичної освіти дорослого населення.

Мета статті – проаналізувати стан медичної освіти дорослого населення в структурі неформальної освіти дорослих в Україні. Конкретизовано завдання роботи: 1) виокремлення закладів та установ неформальної медичної освіти, які надають освітні послуги різним категоріям дорослих; 2) обґрунтування напрямів розвитку медичної освіти в структурі неформальної освіти дорослих.

Результати та обговорення

В аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень розглянуто європейський і світовий досвід формування та розвитку системи освіти дорослих або освіти впродовж життя. Визначено, що розвиток неперервної освіти дозволяє створювати умови для формування гнучких освітніх траєкторій кожної дорослої людини [3]. Освіта впродовж життя має на увазі зростання інвестицій у сферу навчання дорослого населення, охоплює все цілеспрямоване навчання (формальне чи неформальне) з метою удосконалення навичок і компетенцій.

У Меморандумі неперервної освіти Євросоюзу (2000 р.) йдеться про те, що освітні системи мають адаптуватися до нових реалій XXI ст., і неперервна освіта покликана стати головною політичною програмою громадянського суспільства, соціальної єдності та зайнятості громадян [5].

У контексті цього входження України у Європейській освітній простір вимагає розбудови багатьох сегментів системи пожиттєвого навчання, яке стимулює модернізацію соціальної, економічної та гуманітарної сфери держави. Водночас, неперервна освіта людини не обмежується формальною освітою, потрібно брати до уваги освіту дорослих, її неформальну та інформальну форми.

В Україні неформальну освіту дорослих реалізують у площині навчально-просвітницьких ініціатив (створення і функціонування центрів освіти дорослих), і спрямовують на розвиток додаткових умінь

і навичок дорослого населення. Аналіз наукових джерел і власний педагогічний досвід свідчать про те, що центри освіти дорослих в нашій країні є складниками освітньої діяльності в окремих регіонах. Центри освіти дорослих (ЦОД) є місцями соціальної інтеграції різних груп дорослого населення. Відзначимо, що на початку XXI ст. в Україні центри освіти дорослих функціонували або як самостійні культурно-просвітницькі інституції, або як структурні підрозділи навчальних закладів, установ. Вони є освітніми майданчиками для дорослих з різними особистісними і професійними потребами у навчанні.

Науковцями відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих Національної академії педагогічних наук України на основі міждисциплінарного підходу здійснено системний аналіз проблеми проектування документації, організації і функціонування центрів освіти дорослих в Україні. Так, О. Аніщенко зазначає, що центри освіти дорослих є місцями соціальної інтеграції різних категорій дорослого населення. Вони є освітнім простором для дорослих з різними особистісними і професійними потребами. Діяльність центрів освіти дорослих як громадських організацій спрямована на здійснення широкого спектру освітніх послуг, які відповідають запитам і потребам різних категорій дорослого населення [1].

Позитивно оцінюючи досвід країн Європи в розбудові мережі закладів неформальної освіти дорослих, зазначимо, що українським реаліям (у зв'язку з наявною нормативно-правовою базою) більш відповідає така модель неформальної освіти дорослих як центри освіти дорослих, які створені на базі громадських організацій. Діяльність центрів освіти дорослих як громадських організацій спрямована на здійснення широкого спектру освітніх послуг, які відповідають запитам і потребам різних категорій дорослого населення. Центри освіти дорослих сприятимуть проектуванню та реалізації андрагогічно орієнтованої освітньої діяльності.

Наголосимо, що теоретичне обґрунтування організації і функціонування медичної освіти дорослого населення в умовах неформальної освіти дорослих, дозволяє без наявності достатнього нормативного забезпечення у рамках діючого законодавства створювати в Україні громадські організації з освіти впродовж життя та спільно із органами місцевого самоврядування задовольняти освітні потреби різних груп дорослого населення

З'ясовано, що до пріоритетних напрямів діяльності центрів освіти дорослих у громаді належать: організаційно-технологічне забезпечення супроводу освіти й навчання різних категорій дорослого населення; розроблення навчальних програм для освіти різних категорій дорослих у контексті неперервної освіти дорослих; організація і проведення заходів щодо моніторингу потреб дорослих у освітніх послугах; реалізація спільних соціально-спрямованих проектів з організації соціалізації різних груп дорослого населення.

Серед завдань діяльності центрів освіти дорослих у громаді слід виокремити: 1) аналіз сучасних тенденцій розвитку освіти дорослих, узагальнення вітчизняного й

зарубіжного досвіду з досліджуваної проблеми, поширення одержаної інформації; 2) вивчення культурно-освітніх потреб різних категорій дорослого населення для подальшої розробки відповідного організаційно-навчального забезпечення освітнього процесу; 3) впровадження інноваційних навчальних технологій, спрямованих на підвищення якості та ефективності навчання дорослих; 4) висвітлення результатів соціалізації різних груп дорослого населення шляхом організації та проведення в громаді семінарів, форумів, круглих столів тощо; 5) взаємодія з регіональними органами Державної служби зайнятості України, територіальними центрами соціального обслуговування громадян, підприємствами, установами, організаціями щодо організації додаткової освіти для різних категорій дорослого населення.

Сьогодні в Україні функціонує доволі розвинута мережа закладів вищої медичної освіти різного рівня акредитації, яка готує фахівців для потреб вітчизняної охорони здоров'я, а також для інших країн світу. Медична освіта забезпечується мережею медичних, фармацевтичних і стоматологічних коледжів, інститутів, академій та університетів, у яких здійснюється середньо-спеціальна та вища фахова підготовка, перекваліфікація та вдосконалення майстерності, а також післядипломна освіта лікарів та медичного персоналу різного рівня. Проте, неформальна медична освіта дорослих представлена окремими лікарськими асоціаціями і громадськими організаціями.

Зазначимо, що активними представниками в сфері неформальної медичної освіти в Україні є Асоціація стоматологів України, Асоціація інфекціоністів України, Асоціація пластичних хірургів України, Асоціація нейрохірургів, Всеукраїнське лікарське товариство, громадська організація «Асоціація медиків Революції Гідності», громадська організація «Асоціація фахівців з формування здорового способу життя», Київське відділення громадської організації «Українська асоціація сприяння охороні здоров'я населення», громадська організація «Всеукраїнська фармацевтична палата», громадська спілка «Українське агентство з оцінки технологій охорони здоров'я», Асоціація організаторів охорони здоров'я Дніпропетровської області, Національна лікарська рада України, Українська асоціація сімейної медицини, громадська спілка «Об'єднання організацій медичних працівників України», всеукраїнська громадська організація «Спілка громадських організацій «Народна рада» тощо. Діяльність цих лікарських асоціацій, громадських організацій та спілок спрямована на проведення прикладних досліджень з проблем медичної освіти різних категорій дорослих, а також на надання різноманітних додаткових медичних та освітніх послуг як самим медичним працівникам, лікарям, так і всім бажаючим.

Водночас, варто акцентувати увагу на тому, що Кабінет Міністрів України у березні 2018 р. затвердив «Положення про систему безперервного професійного розвитку фахівців у сфері охорони здоров'я». У цьому документі окреслено основні організаційні засади безперервного процесу навчання та вдосконалення професійних компетентностей фахівців після здобуття ними вищої освіти у сфері охорони здоров'я та післядипломної освіти в інтернатурі. Відзначимо, що безперервний професійний розвиток включає участь медичних працівників у процесі формальної, неформальної

та інформальної освіти у сфері охорони здоров'я. Так, у Положенні визначено, що «неформальна освіта у сфері охорони здоров'я (далі — неформальна освіта) — діяльність з підвищення власних знань та вмінь, яка провадиться за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [4]. Вищезазначене свідчить про те, що на законодавчому рівні в Україні відбувається розширення кола провайдерів освітніх послуг з неформальної медичної освіти дорослого населення.

Серед перспективних напрямів розвитку медичної освіти в структурі неформальної освіти дорослих, з нашої точки зору, варто виокремити такі: упровадження культурно-освітніх проектів медичної спрямованості, популяризація ідей медичної освіти для різних категорій дорослого населення, а також створення навчального середовища для дорослих у медичних закладах, як провайдерів освітніх послуг в сфері охорони здоров'я в місцевих громадах.

Висновки

Таким чином, аналіз української неформальної медичної освіти засвідчив, що лікарські асоціації, громадські організації і спілки як заклади неформальної освіти ефективно функціонують, якщо їхня діяльність полягає в розробці та реалізації індивідуальних програм освіти за потребами різних груп населення, взаємодії з ринком праці, замовниками та споживачами лікарських кадрів. Зауважимо, що стратегічною метою медичної освіти дорослих в умовах неформальної освіти в Україні є її професійна спрямованість і задоволення освітніх потреб різних категорій дорослого населення в сфері охорони здоров'я. Таке розуміння, на наш погляд, сприяє адаптованості і соціальній зрілості дорослої людини, змінює її особистісну та соціальну поведінку і надає можливість вести здоровий спосіб життя.

На наше переконання, неформальна медична освіта дорослого населення в Україні повинна бути інтегрована в систему освіти дорослих. Важливу роль у цьому процесі відведено органам державної влади (перш за все профільним, як-то Міністерство освіти і науки, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство соціальної політики, Міністерство культури), науковим установам, закладам вищої освіти, громадським організаціям та лікарським асоціаціям.

У подальшій перспективі вважаємо за необхідне проаналізувати досвід формування мотивації дорослих на освіту впродовж життя, поєднання зусиль усіх зацікавлених сторін на основі взаємовигідної співпраці з метою розвитку неформальної медичної освіти для різних категорій дорослого населення.

Література / References

1. Anishchenko, O., Lukyanova, L., Priyma, S. (2017). Non-formal adult education is an educational trend of the 21st century. *Native School*, 11-12, 3-7.
2. Education for life: world experience and Ukrainian practice. Analytical note from the National Institute for Strategic Studies. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>

3. Sysoeva, SO, Kristopchuk, T. E. (2012). European Union education systems: a common characteristic. Borys Grinchenko University of Kyiv. Exactly: Ovid.
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "Regulations on the system of continuous professional development of health care professionals" - Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2018-%D0%BF>
5. A Memorandum on Lifelong Learning / Commission of the European Communities. - Brussels, October 30, 2000. Access mode: http://arhiv.acs.si/documents/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf

Open-access Statement

The journal «Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools» provides immediate **open access** to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Full-text access to scientific articles of the journal is presented on the official website in the Archives section.

This is in accordance with the BOAI definition of open access. The licensing policy is compatible with the overwhelming majority of open access and archiving policies.

The journal «Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools» is an open access journal, which means all its content is freely available without charge to the user or his/her institution. Users are allowed to read, download, copy, distribute, print, search, or link to the full texts of the articles, or use them for any other lawful purpose, without asking prior permission from the publisher or the author as long as they cite the source. The journal is licensed by **Creative Commons Attribution International CC-BY**.